

φάσεως διὰ τινος ἐμφάσεως, ἔστιν ἡ ποιητική, ἐνάγουσα εἰς τι σπουδαῖον
 f. 12^v διὰ τινος οἰκείας ὁμοιότητος. | Πάντα δὲ ταῦτα πρὸς τὴν λογικὴν φιλοσοφίαν
 ἀνήκουσιν· τὸ γὰρ ἐνάγειν ἀπ' ἄλλου εἰς ἄλλο, τοῦ λόγου ἐστίν. Τῇ δὲ
 τρίτῃ τοῦ λόγου προσῶν ἡ σοφιστικὴ δουλεύει, ἥτις ἐστὶ τὸ περὶ τῶν
 6 ἐλέγχων μέρος τῆς λογικῆς.

Leçon III.

Questions diverses.

ΤΡΙΤΗ ΑΝΑΓΝΩΣΙΣ.

Ζητήματα.

10 Πότερον ἡ λογικὴ ἐστὶν ἐπιστήμη;

Ζητεῖται εἴπερ ἐστὶν ἐπιστήμη ἡ λογικὴ. Καὶ δοκεῖ μὴ, διότι ὁ τρόπος
 τοῦ ἐπίστασθαι οὐκ ἐστὶν ἐπιστήμη· ἡ δὲ λογικὴ τρόπος ἐπιστημονικός
 ἐστίν· ἄρα καὶ τὰ λοιπά. Ἡ μείζων δείκνυται, ὅτι ὁ τρόπος τοῦ πράγματος
 οὐκ ἐστὶ τὸ πρᾶγμα. Ἡ ἐλάττω δεικνύται διὰ τοῦ Φιλοσοφοῦ ἐν δευτέρῳ
 15 τῶν Μετὰ τὰ φυσικὰ λέγοντος ὅτι ἡ λογικὴ ἐστὶ τρόπος τοῦ ἐπίστασθαι·
 ὅθεν φησὶν ἐκεῖ, ὅτι μάταιόν ἐστι ζητεῖν τὴν ἐπιστήμην ἅμα καὶ τὸν
 ἐπιστημονικὸν τρόπον. Καὶ φησὶν Ἀβερρόης ἐκεῖ ἐπιστημονικὸν λέγεσθαι
 τρόπον τὴν λογικὴν.

Ἔτι, πᾶσα ἐπιστήμη ἐστὶν ἐξ οἰκείων· ἡ δὲ λογικὴ οὐκ ἐστὶν ἐξ
 20 οἰκείων. Ἡ μείζων δεικνύται ἐν τῷ πρώτῳ τῶν Ἰστέρων· ἡ ἐλάττω
 δεικνύται ἐκ τοῦ τὴν λογικὴν εἶναι ἐκ τῶν κοινῶν, ὡς ἐν τῇ ἀρχῇ τῶν
 Τοπικῶν φαίνεται, ὅπου λέγεται ὅτι πρὸς τὰς ἀπασῶν τῶν μεθόδων
 ἀρχὰς ὁδὸν ἔχει.

Ἔτι, τὸ τινὸς ἐπιστήμης ὑποκείμενον δεῖ νοητὸν εἶναι· τὸ δὲ τῆς
 25 λογικῆς ὑποκείμενον οὐκ ἐστὶ νοητὸν· ἄρα καὶ τὰ λοιπά. Ἡ μείζων
 ἀφ' ἑαυτῆς φανερά. Ἡ ἐλάττω δεικνύται διχῶς. Πρῶτον, οὕτως· ἔπερ
 οὐκ εἶναι δύναται αἰσθητὸν, οὐκ ἐστὶ νοητὸν, διότι ὁ νοῦς ὁ ἡμέτερος
 ἦρτηται ἐκ τῶν αἰσθημάτων· ὁ δὲ συλλογισμὸς, ὅς ἐστὶν ὑποκείμενον τῆς
 λογικῆς, οὐκ ἐστὶν αἰσθητός· οὐ γὰρ τις ὁρᾷ τὸν συλλογισμὸν οὔτε ἀλλῇ
 80 αἰσθήσει αἰσθάνεται· ἄρα καὶ τὰ λοιπά. Δεύτερον, οὕτως· τὸ τινὸς
 δυνάμεως ἀντικείμενον δεῖ αὐτῆς προηγεῖσθαι τῆς δυνάμεως· τὰ δὲ ὄντα
 τῆς λογικῆς οὐ προηγείται τοῦ νοῦ, μᾶλλον δὲ ἔπονται· ἄρα καὶ τὰ λοιπά.
 Ἡ μείζων φανερά. Ἡ ἐλάττω δεικνύται οὕτως· τὰ λογικῶς ὄντα
 κτίζονται ἐκ τῆς ἐνεργείας τοῦ νοῦ· διὰ τοῦτο οὐ προηγούνται τοῦ νοῦ·
 85 περὶ οὗ ἄρα ἐστὶν ἡ λογικὴ οὐκ ἐστὶ τοῦ νοῦ ἀντικείμενον, καὶ εἰ μὴ
 ἐστὶν ἀντικείμενον τοῦ νοῦ, οὐδὲ νοητὸν ἐστὶν· ἄρα καὶ τὰ λοιπά.

Ἄλλ' εἰς τὸν ἀντίον εἰσι πάντες οἱ ἐξηγηταὶ καὶ πάντες κοινῶς οἱ περὶ τῆς λογικῆς ἐξηγητὰς.

| Πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο τινὲς δέει τῶν προτάσεων εἶπον τὴν λογικὴν f. 13 μὴ εἶναι ἐπιστήμην, ἀλλὰ μόνον τρόπον τοῦ ἐπίστασθαι· ἀλλ' ἐγὼ διὰ βραχέων φημι τὴν λογικὴν εἶναι ἐπιστήμην, διότι, ὡς ἐν τῷ πρώτῳ τῶν 6 Ἰστέρων φαίνεται, ἡ ἐπιστήμη ἐστὶν ἕξις τοῦ συμπεράσματος τῆς ἀποδείξεως, διότι τὸ ἐπίστασθαι ἐστὶν ἀποτέλεσμα τῆς ἀποδείξεως, ἐν ᾗ δαίκνυται τὰ ἴδια πάθη κατὰ τοῦ ὑποκειμένου διὰ τῶν οἰκείων ἀρχῶν αὐτοῦ τοῦ ὑποκειμένου. Τοῦτου τοίνυν ληφθέντος, ἐπιχειρῶ οὕτως. Ἡ τινὸς ἀποτελέσματος γνῶσις διὰ τῶν οἰκείων ἀρχῶν αὐτοῦ καὶ τῶν αἰτιῶν 10 ἐστὶν ἐπιστήμη, ὡς ἄλλο ἐκ τοῦ ὅρισμοῦ αὐτοῦ τοῦ ἐπίστασθαι ἐν τῷ πρώτῳ τῶν Ἰστέρων, ἐν ᾧ δαίκνυται, ὅτι ἐπίστασθαι ἐστὶ τὸ πράγματι διὰ τῆς αἰτίας γινώσκειν, καὶ ὅτι ἐκείνου αἰτία ἐστὶ, δι' ἣν τὸ πρᾶγμα ἐστὶ, καὶ ὅτι ἀδύνατον ἄλλως ἔχειν. Ἡ δὲ λογικὴ ἐστὶ τοιαύτη γνῶσις· ἐστὶ γάρ τι τοιοῦτον, οὗ γινωσκέντος, γινώσκονται πάντα τὰ λογικὰ ὄντα 15 διὰ τῶν παθῶν αὐτῆς καὶ τῶν οἰκείων ἀρχῶν, καὶ τοῦτο ἄλλο τῆς ἐπαγωγῆς ἐφ' ἑκάστου ὄντος λογικοῦ· διὰ τοῦτο ἡ λογικὴ ἐστὶν ἐπιστήμη.

Πρὸς τὸ πρῶτον τοίνυν λεκτέον κοινῶς, ὅτι ἀληθὲς ἐστὶ τὸ τὸν ἐπιστημονικὸν τρόπον μὴ εἶναι τὴν ἐπιστήμην ἐκείνην, ἥτις ἐστὶν ὁ ἐπιστημονικὸς τρόπος· δύναται μὲντοι εἶναι ἄλλη ἐπιστήμη. Τοῦτο δὲ οὐκ 20 ἔρρωται, διότι ἡ λογικὴ οὐκ ἐστὶ μόνον τρόπος τοῦ ἐπίστασθαι ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπιστήμαις, ἀλλὰ μάλλον ἐν ἑαυτῇ. Διὰ τοῦτο βέλτιόν ἐστὶν ἄλλως λέγειν, ὅτι ὁ τοῦ ἐπίστασθαι τρόπος διχῶς λέγεται· ἓνα μὲν τρόπον, ὡς ὄργανον τοῦ ἐπίστασθαι, ᾧ τις ἐπίσταται ὅπερ ἐπίσταται, ὡσπερ ἐστὶν ἡ ἀπόδειξις, ὁ ὅρισμός, ἡ διαίρεσις· ἄλλον τρόπον λαμβάνεται ὁ ἐπιστη- 25 μονικὸς τρόπος ὡς ἡ ἕξις ἢ ἡ γνῶσις ἐν τῇ ψυχῇ, ἣτις προσγίνεται περὶ τούτων τῶν τῆς ἐπιστήμης ὀργάνων. Τῷ μὲν οὖν τρόπῳ τῷ προτέρῳ λεγομένῳ ὁ τοῦ ἐπίστασθαι τρόπος οὐκ ἐστὶν ἐπιστήμη· καθὼ δὲ ἐστὶν ἕξις περὶ αὐτῶν τῶν τῆς ἐπιστήμης ὀργάνων ὡς περὶ ὑποκειμένου, καλῶς δύναται εἶναι ἐπιστήμη | διὰ τὸ ταῦτα τὰ ὄργανα τοῦ ἐπίστασθαι, οἷον f. 13^v τὸν ὅρισμόν καὶ τὰ λοιπά, ἔχειν αἰτίας καὶ ἀρχάς, ὡσπερ καὶ τὰ ἄλλα ὄντα, καὶ δι' αὐτῶν γινώσκεισθαι δύνασθαι· ὥστε ἡ λογικὴ κατὰ τὸν δεῦτερον τρόπον ἐστὶν ἐπιστήμη, ἡγουν ἕξις προσγινόμενη ἢ ποριζομένη περὶ τούτων τῶν τοῦ ἐπίστασθαι ὀργάνων διὰ τῶν αἰτιῶν καὶ τῶν ἀρχῶν αὐτῶν, καὶ οὐκ ἐστὶν ὁ τοῦ ἐπίστασθαι τρόπος κατὰ τὸν πρῶτον ληφθέντα τρόπον. 35

Πρὸς τὸ δεύτερον, ὅτι πᾶσα ἐπιστήμη ἐξ οἰκείων ἐστὶ, συγχωρῶ· περὶ δὲ τοῦ τὴν λογικὴν μὴ εἶναι ἐξ οἰκείων, φημι ὅτι, εἰ καὶ τὰ περὶ ὧν ἐστὶν ἡ λογικὴ κοινὰ εἰσι ταῖς ἄλλαις ἐπιστήμαις κατ' ἐφαρμογῆν,

διότι τὰ ὄντα τὰ ἐν τῇ λογικῇ θεωρούμενα εἰσὶν ἐπίνοιαι δυνάμεναι
 πάσαις ἐφαρμόζεσθαι ταῖς ἐπιστήμαις καὶ ὁποιαδήτινι ὕλῃ, εἴτε φυσική
 ἐστίν, εἴτε μαθηματική, εἴτε θεία, ὡσπερ ἡ ἐπίνοια τοῦ κατηγορουμένου
 καὶ ὑποκειμένου καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἐπινοιῶν ὁμοίως, ὁμῶς ἰδιὰ εἰσι
 5 ταῦτα τῆς λογικῆς.

Πρὸς τὸ τρίτον, διχῶς τι δυνατόν νοητὸν εἶναι, ἢ πρῶτως, ἢ δευτέρως.
 Τὸ γοῦν πρῶτως νοητὸν δεῖ εἶναι αἰσθητὸν πρῶτως δι' ἑαυτοῦ, ἢ διὰ τῶν
 συμβεβηκότων αὐτῷ, ὡς τῶν διαστάσεων ἢ τῶν ποιοτήτων τῶν αἰσθητῶν,
 ὡσπερ ἡ λευκότης, ἡ μελανία καὶ τὰ λοιπά. Ἀλλὰ τὸ δευτέρως νοητὸν,
 10 τουτέστι τὸ ἐκ τῆς ἐτέρου νοήσεως νοητὸν, οὐ δεῖ εἶναι αἰσθητὸν, ὡσπερ
 ἡ στέρησις νοητὴ ἐστὶ διὰ τῆς ἕξεως· διὰ τοῦτο οὐ δεῖ τὴν στέρησιν
 εἶναι αἰσθητήν. Αἱ δὲ ἐπίνοιαι περὶ ὧν ἐστὶν ἡ λογικὴ νοοῦνται διὰ
 τῶν νοήσεων τῶν πραγμάτων ἐφ' αἷς θεμελιοῦνται· καὶ διὰ τοῦτο οὐ δεῖ
 ταύτας εἶναι αἰσθητάς. Καὶ ἐάν τις λέγῃ, ὅτι πᾶν τὸ νοούμενον ἡρτημένον
 15 ἐστὶν ἐκ τῆς αἰσθήσεως, εἰ καὶ μὴ ἀνάγκη τοῦτο αἰσθητὸν εἶναι· εἰ οὖν
 αἱ δευτέραι ἐπίνοιαι νοοῦνται, δεῖ ἡρτῆσθαι ταύτας ἀπὸ τῆς αἰσθήσεως·
 λέγω ὅτι ἀληθές ἐστὶ τὸ τὸ νοούμενον ἡρτῆσθαι τῆς αἰσθήσεως, καὶ διὰ
 τοῦτο συγχωρῶ τὰς γνώσεις τούτων τῶν ἐπινοιῶν ἡρτῆσθαι ἐκ τῆς
 αἰσθήσεως, καὶ διὰ τοῦτο ἀπὸ τοῦ πρώτου πρὸς τὸ ἔσχατον ἢ γνώσεις
 20 τῶν δευτέρων ἐπινοιῶν τούτων ἡρτῆται ἐκ τῆς αἰσθήσεως. Τὸ δὲ δεῖν
 f. 14 προηγεῖσθαι τῆς δυνάμεως | τὸ ταύτης ἀντικείμενον ἀληθές ἐστὶ περὶ τοῦ
 ἀντικείμενου τοῦ πρώτου καὶ ἀρχοειδοῦς, ἀλλὰ τὸ δεύτερον καὶ οὐκ
 ἀρχοειδὲς ἀντικείμενον οὐ δεῖ προηγεῖσθαι· ἀπλῶς τῆς δυνάμεως, ἧς ἐστὶν
 ἀντικείμενον, ἀλλὰ μόνον ὅσον πρὸς ἐκείνην τὴν ἐνέργειαν καθ' ἣν αὐτὸ
 25 θεωρεῖ τὸ ὑποκείμενον. Ὅτι· τοίνυν τὰ λογικὰ ὄντα οὐ προηγούνται τοῦ
 νοῦ, ἀληθές ἐστὶν ἀπολελυμένως· ὅσον μέντοι γε πρὸς αὐτὴν τὴν ἐνέργειαν,
 ἧτις ἐστὶ τὸ ἐπίστασθαι, τὰ λογικὰ αὐτὰ προηγούνται τοῦ νοῦ, διότι δεῖ
 πρῶτον εἶναι αὐτὰ τὰ λογικὰ ὄντα πρὸ τοῦ λαβεῖν τινα καὶ ἔχειν ἐπιστήμην
 περὶ αὐτῶν.

30 Πότερον πραγματική ἐστίν, ἢ λογική, ἢ λογικὴ ἐπιστήμη.

Ζητεῖται· εἴπερ ἡ λογικὴ ἐπιστήμη πραγματική ἐστίν, ἢ λογική,
 τουτέστι τοῦ ὄντος τοῦ λόγου. Καὶ δοκεῖ εἶναι ταύτην πραγματικήν,
 διότι ἐκείνη, ἢ ἐπιστήμη, ἐστὶ πραγματική, ἧτις θεωρεῖ τὰ πραγματικά
 ὄντα εἶπουν τὰ ἕξω τῆς ψυχῆς ὑφ' ἑστώτα πράγματα· ἢ δὲ λογική ἐστὶ
 35 τοιαύτη· ἄρα καὶ τὰ λοιπά. Ἡ μείζων φανερά. Ἡ ἐλάττων δείκνυται·
 διότι ἐν τῇ λογικῇ διαλαμβάνεται περὶ τῶν κατηγοριῶν ἡ γοῦν οὐσίας,

6 διχῶς — εἶναι: δυνατόν τί ἐστὶ νοητὸν εἶναι διχῶς BC. A corrige en marge la leçon BC, qu'il porte dans le texte.

ποσότητος καὶ τῶν λοιπῶν, αὐταὶ δὲ αἱ κατηγορίαι εἰσὶν ἀληθῶς ὄντα ἔξω τῆς ψυχῆς ὑφεστῶτα, ὡς ὁ Φιλόσοφος βούλεται ἐν ς' τῶν Μετὰ τὰ φυσικά· διαιρεῖ γὰρ τὸ ὄν εἰς τὸ ἐν τῇ ψυχῇ καὶ τὸ ἔξω τῆς ψυχῆς ἀληθῶς ὄν, καὶ τοῦτο πάλιν τὸ ἔξω τῆς ψυχῆς διαιρεῖ εἰς τὰς δέκα κατηγορίας, αἱ εἰσι δέκα τῶν πραγμάτων ἀρχαί.

Ἔτι, ἐάν τις λέγῃ πρὸς τοῦτο, ὅτι ὁ λογικὸς οὐ θεωρεῖ τὰς κατηγορίας κατὰ τὸ πραγματικὸν εἶναι αὐτῶν, ἀλλὰ θεωρεῖ ταύτας καθόσον ἰδρύνονται ἐν αὐταῖς αἱ δευτέραι ἐπινοίαι, δεῖ λέγειν πρὸς τοῦτο, ὅτι τῷ αὐτῷ τρόπῳ διορίζεται ὁ Φιλόσοφος περὶ αὐτῶν, ὃ τρόπῳ ἀποδίδονται ταύταις αἱ ἐν τῷ εἶναι ἰδιότητες καὶ ὃ τρόπῳ ἀρμόττουσιν αὐταῖς αὐταὶ αἱ ἰδιότητες. Ἄλλ' αἱ ἰδιότητες ἀφορίζονται περὶ αὐτῶν ἐν τῷ βιβλίῳ τῶν Κατηγοριῶν, αἵτινες ὀφείλονται αὐταῖς κατὰ τὸ πραγματικὸν αὐτῶν εἶναι. Αἱ κατηγορίαι ἄρα θεωροῦνται ἕσσον πρὸς τὸ εἶναι αὐτῶν τὸ πραγματικὸν ἐν τῷ βιβλίῳ τῶν Κατηγοριῶν, καὶ οὐ κατὰ τὸ τῆς ἐπινοίας εἶναι αὐτῶν· καὶ οὕτως ἀνίσχουσι πρὸς τὸν λογικὸν ἕσσον πρὸς τὸ πραγματικὸν εἶναι αὐτῶν, καὶ οὐ κατὰ τὸ εἶναι τῆς ἐπινοίας. Ἡ μείζων φανερά· Ἡ ἐλάττων δείκνυται, ὅτι ἢ τοῦ δεχέσθαι τὰ ἐναντία ἰδιότης ὀφείλεται τῇ οὐσίᾳ κατὰ τὸ πραγματικὸν αὐτῆς εἶναι καὶ τὸ μὴ δεχέσθαι τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον, καὶ αἱ ἄλλαι ὁμοίως ἰδιότητες τῆς οὐσίας· τῷ δ' αὐτῷ τρόπῳ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων κατηγοριῶν, ὡσπερ ἐν τῇ κατηγορίᾳ τῆς ποσότητος ἀρμόττει τῇ ποσότητι τὸ μὴ ἔχειν ἐναντίον κατὰ τὸ πραγματικὸν αὐτῆς εἶναι, καὶ τῇ ποιότητι, τὸ κατ' αὐτὴν λέγεσθαι τὸ ὅμοιον καὶ ἀνόμοιον, καὶ οὕτως ἐπαγωγικῶς ἐπὶ πασῶν τῶν ἄλλων κατηγοριῶν.

Ἔτι, ἡ ἐπιστήμη οὐκ ἔστι μείζονος ὄντότητος ἢ τὸ ἴδιον ἐπιστητόν. Ἄλλ' ἡ λογικὴ ἔστιν ἀληθὲς πρᾶγμα ἐν κατηγορίᾳ ὑφεστῶς. Δεῖ ἄρα τὸ ἐπιστητόν τῆς λογικῆς εἶναι ἐν κατηγορίᾳ ὑφεστῶς. Ἄλλ' ἡ τοιαύτη ἐπιστήμη, ἣτις ἐστὶ περὶ ἐπιστητοῦ, ἀληθοῦς ὄντος πράγματος καὶ ὑφεστῶτος ἐν κατηγορίᾳ, ἐστὶν ἐπιστήμη πραγματικὴ. Ἄρα καὶ τὰ λοιπά. Ἡ μείζων φανερά, διότι ἡ ἐπιστήμη ἤρτηται τοῦ ἴδιου ἐπιστητοῦ, καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἔστι μείζονος ὄντότητος ἢ τὸ ἐπιστητόν αὐτῆς. Ἡ δὲ ἐλάττων δείκνυται οὕτως. Ἡ λογικὴ ἔστιν ἐπιστήμη· ἀλλ' ἡ ἐπιστήμη ἀληθὲς πρᾶγμα ἐστὶν ἐν κατηγορίᾳ ὄν· τῇ τῆς ποιότητος· εἰ τοίνυν τὸ ἐπιστητόν τῆς λογικῆς οὐκ ἦν ἀληθὲς πρᾶγμα ἐν κατηγορίᾳ ὄν, ἦν ἂν ἦδη ἡ ἐπιστήμη μείζονος ὄντότητος ἢ τὸ ἐπιστητόν αὐτῆς.

Ἔτι, κοινῶς λέγεται τὴν λογικὴν εἶναι ἐπιστήμην διακρίνουσαν τὸ ἀληθὲς ἀπὸ τοῦ ψεύδους· ὁ δὲ διακρίνων ταῦτα καθ' ἑαυτὸν γινώσκει τὸ ἀληθὲς καὶ τὸ ψεῦδος· ἀλλ' ὁ καθ' αὐτὸν γινώσκων τὸ ἀληθὲς καὶ τὸ ψεῦδος ἔχει θεωρεῖν αὐτὰ τὰ πράγματα, διότι ἐκ τοῦ τὸ πρᾶγμα εἶναι, ἢ μὴ εἶναι, ὁ λόγος ἀληθῆς, ἢ ψευδῆς λέγεται· ἄρα καὶ τὰ λοιπά.

Μετὰ ταῦτα δείκνυται, ὅτι ἡ λογικὴ ἔστι καθ' αὐτὴν λεκτικὴ· διότι

ἐκείνη ἢ ἐπιστήμη καθ' αὐτήν ἐστι λεκτική, ἢ θεωροῦσα τινά, ὧν ἐν τοῖς ὀρισμοῖς ὁ λόγος πίπτει· ἢ δὲ λογική ἐστι τοιαύτη, διότι θεωρεῖ τὸν
f. 15 συλλογισμόν, | τὴν πρότασιν, τὴν ἀπόφασιν καὶ τὰ τοιαῦτα· ἄρα καὶ τὰ λοιπά.

6 Ἀλλὰ τοῦναντίον λέγουσι πάντες οἱ ἐξηγηταί, οἱ λογικῶς περὶ τῶν τοιούτων κοινῇ σκοποῦντες, τὴν λογικὴν εἶναι ἐπιστήμην λογικὴν, καὶ οὐ πραγματικὴν οὐδὲ λεκτικὴν. Καὶ τοῦτο δείκνυσσι λόγῳ, λέγοντες ἐκείνην εἶναι τὴν ἐπιστήμην λογικὴν, ἥτις ἐστὶ περὶ τῶν ἐπινοιών, αἳ εἰσιν ὄντα τοῦ λόγου.

10 Πρὸς τοῦτο τὸ ζήτημα δεῖ λέγειν, ὅτι ἡ λογικὴ ἐστὶν ἐπιστήμη λογικὴ· καὶ τοῦτου ἡ αἰτία διπλῆ ἐστίν. Πρώτη ἐστὶν αὕτη· ἐκείνη γὰρ ἢ ἐπιστήμη ἐστὶ λογικὴ, ἥτις ἐστὶν ἀπευθυντικὴ τοῦ λόγου ἢ τοῦ νοῦ ἐν τῷ λογίζεσθαι· ἢ δὲ λογικὴ ἐστὶ τοιαύτη· ἄρα καὶ τὰ λοιπά. Ἡ μείζω φανερά, ὅτι λογικὴ ἐπιστήμη λέγεται ἐνὶ τρόπῳ ἢ ἀπευθυντικῇ οὕσα τοῦ
15 λόγου ἢ τοῦ νοῦ ἐν τῷ λογίζεσθαι. Καὶ ἡ ἐλάττω φανερά, διότι διὰ τῆς λογικῆς ἀπευθύνεται ὁ νοῦς, ἐν τῷ λογίζεσθαι προχωρῶν ἐκ τῶν προτάσεων ἐπὶ τὸ συμπέρασμα.

Ἔτι, ἐκείνη ἢ ἐπιστήμη ἐστὶ λογικὴ, ἥτις ἐστὶ περὶ τῶν ὄντων τῶν ἡρτημένων ἀπὸ τοῦ λόγου καὶ τοῦ νοῦ· ἀλλ' ἡ λογικὴ ἐστὶ τοιαύτη· ἄρα
20 καὶ τὰ λοιπά. Ἡ μείζων φανερά, ὅτι ὡσπερ ἐπιστήμη πραγματικὴ λέγεται ἢ περὶ τῶν ὄντων τοῦ πράγματος καὶ ἢ μὴ ἡρτημένα τοῦ νοῦ, οὕτως ἐξ ἀντικειμένου ἐκείνη ἢ ἐπιστήμη ἐστὶ λογικὴ, ἥτις ἐστὶ περὶ τῶν ὄντων τῶν ἡρτημένων ἀπὸ τοῦ νοῦ. Ἡ ἐλάττω καὶ αὕτη φανερά, ὅτι ἡ λογικὴ ἐστὶ περὶ τῶν δευτέρων ἐπινοιών· αἱ δὲ δεύτεραι ἐπίνοιαι ἔχουσι τὸ εἶναι
25 ἀπὸ τοῦ νοῦ μόνον, διότι, εἰ καὶ ἔχουσι τὸ εἶναι ποιητικῶς ἐξ αὐτοῦ τοῦ πράγματος, τουτέστιν ὡς ἀπ' αἰτίας ποιητικῆς πορρωτέρας, ἀλλ' ὁ νοῦς ὁ ποιῶν ἐστὶν αἰτία τούτων προσεχέστερα· καὶ περὶ τούτου μᾶλλον ἐν τοῖς ἐπομένοις δειχθήσεται.

Πρὸς τὸ πρῶτον τοίνυν λεκτέον, ὅτι ἀληθὴς ἐστὶν ἡ μείζων, ἐὰν ἢ
30 ἐπιστήμη θεωρῇ τὰ πράγματα ὑπὸ τῷ πραγματικῷ εἶναι· εἰ δὲ θεωροῖται τὰ πράγματα καθόσον ἐπ' αὐτῶν ἰδρύνονται αἱ δεύτεραι ἐπίνοιαι, οὐκ ἐστὶν ἀληθὴς. Πρὸς δὲ τὸ τὸν λογικὸν θεωρεῖν ἀληθῆ πράγματα εἴτουν τὰς κατηγορίας, λέγω τοῦτο εἶναι μόνον καθὸ ἐπ' αὐτῶν ἰδρύνονται αἱ δεύτεραι ἐπίνοιαι, ὡσπερ αἱ ἐπίνοιαι τοῦ γενικωτάτου καὶ εἰδικωτάτου.
f. 15^v | Πρὸς δὲ τὸ εἰρημένον, ὅτι ἐκείνη τῷ τρόπῳ διορίζεται περὶ τῶν κατηγοριῶν, ὃ τρόπῳ ἀποδίδονται αὐταῖς αἱ τοῦ εἶναι ἰδιότητες, λέγω ὅτι, ὅποτεν τι ἐπιστητὸν θεωρῆται ὑπὸ τινος τεχνίτου καθ' ἓνα τρόπον τοῦ εἶναι, δύναται ὁ τεχνίτης ἐκεῖνος πολλὰ περὶ αὐτοῦ τοῦ ἐπιστητοῦ θεωρεῖν κατὰ ἄλλαν.

τοῦ εἶναι τρόπον καθ' ὃν οὐ προτίθεται θεωρεῖν, καὶ τοῦτο κατὰ συμβεβηκός, ἔάν μόνον συντελῆ πρὸς τὴν γνῶσιν αὐτοῦ κατ' ἐκείνον τοῦ εἶναι τὸν τρόπον καθ' ὃν αὐτὸ θεωρεῖ. Ἡ δὲ γνῶσις τῶν κατηγοριῶν, καθὸ ἐπ' αὐτῶν ἰδρυνται αἱ ἐπίνοιαι, ἤρτηται τῆς γνώσεως τῶν κατηγορητῶν πραγμάτων καθ' αὐτὰς ἀπολελυμένως, διότι καθόλου ἢ τινὸς δευτέρας ἐπινοίας γνῶσις ἤρτηται τῆς τοῦ πράγματος γνώσεως, ἐφ' ᾧ ἢ τοιαύτη ἐπίνοια θεμελιούται. Καὶ διὰ τοῦτο ὁ Φιλόσοφος θεωρεῖ τὰς κατηγορίας ἐν τῷ βιβλίῳ τῷ περὶ αὐτῶν ὡς ἐπ' αὐτῶν αἱ δεύτεραι θεμελιούονται ἐπίνοιαι· διορίζεται δὲ περὶ τούτων τῶν κατηγοριῶν καὶ καθὸ εἰσι πράγματά τινα καθ' αὐτὰ καὶ ἀπολελυμένως, καὶ τοῦτο κατὰ συμβεβηκός, καὶ ἵνα εἰσβάλη βραδίως πρὸς τὴν γνῶσιν τῶν δευτέρων ἐπινοιῶν. Τούτων διορισμένων, λέγω πρὸς τὸ εἶδος ἐκείνου τοῦ ἐπιχειρήματος, ὅτι ὁπότεν λέγῃ· „Ἐκείνῳ τῷ τρόπῳ διορίζεται περὶ τῶν κατηγοριῶν,“ καὶ τὰ λοιπά, ἀληθές ἐστιν, ἔάν ὡσιν αἱ ιδιότητες καθ' αὐτὰς θεωρούμεναι· ἂν δὲ ὡσι κατὰ συμβεβηκός θεωρούμεναι, οὐκ ἀνάγκη. Καὶ πάλιν ὅταν λέγῃ τὰς ιδιότητας τὰς διορισμένας περὶ τῶν κατηγοριῶν δεῖν αὐταῖς ἀποδίδεσθαι κατὰ τὸ πραγματικὸν αὐτῶν εἶναι, λέγω ὅτι ἐν ταῖς κατηγορίαις αἱ ἀποδιδόμεναι ιδιότητες οὐ θεωροῦνται καθ' αὐτὰς, ἀλλὰ μᾶλλον πρὸς μείζονα γνῶσιν τῶν κατηγοριῶν, ὡς ἐπ' αὐτῶν ἰδρύνονται αἱ δεύτεραι ἐπίνοιαι.

Πρὸς τὸ δεύτερον. Τινὲς διὰ τοῦτον τὸν λόγον ἀναγκάζονται λέγειν, ὅτι ἡ λογικὴ οὐκ ἔστιν ἕξις ἐκ τοῦ πρώτου εἶδους τῆς ποιότητος οὐδὲ ἐπιστήμη· τοῦτο μέντοι γε οὐ δεῖ λέγειν, διότι, ὡς ὁ Φιλόσοφος ἐν τῷ δευτέρῳ τῶν Ἠθικῶν βούλεται, ἡ ἕξις γεννᾶται ἐν τῇ ψυχῇ ἐκ τῆς ἐνεργείας, ὡς ὄγλον ἐπὶ τῶν τεχνῶν ἐπαγωγικῶς. Οὕτω τοίνυν καὶ ἐκ τοῦ πολλάκις θεωρεῖν τινα ἐπιστητὸν τι καὶ περὶ αὐτὸ στρέφεσθαι γίνε- 25
ται ἐν τῇ τοῦ θεωροῦντος | ψυχῇ ἕξις ἐκείνου τοῦ ἐπιστητοῦ· ὅθεν ἐκ τῆς f. 15
συνεχοῦς θεωρίας περὶ τὸ ἐπιστητὸν θεμελιούται ἡ ἕξις ἐν τῇ ψυχῇ περὶ ἐκείνου τοῦ ἐπιστητοῦ. Οὕτως ἐγὼ καὶ περὶ τοῦ προκειμένου φημί. Ὅποτεν τις πολλάκις συλλογίζεται ἢ θεωρῇ περὶ τοῦ συλλογισμοῦ, ἔξ αὐτῆς τῆς συνεχοῦς ἐνεργείας τοῦ θεωρεῖν γεννᾶται ἐν τῇ τούτου ψυχῇ 30
ἐπιστήμη. Τότε πρὸς τὸν λόγον ἐκείνον φημί τὸν λέγοντα, ὅτι ἡ ἐπιστήμη οὐκ ἔστι μείζονος ὄντότητος, καὶ τὰ λοιπά, ὅτι τοῦτο οὐκ ἀνάγκη, διότι ἡ ἐπιστήμη οὐ προσλαμβάνει τὴν ἑαυτῆς πραγματικότητα ἢ ὄντότητα ἐκ τοῦ ἰδίου ἐπιστητοῦ, ἀλλὰ μᾶλλον ἐκ τοῦ ἀντικειμένου αὐτῆς καὶ ἐκ τῆς ἀμέσου αἰτίας, ὑφ' ἧς κτίζεται ἐν τῷ ὑποκειμένῳ, ὡσπερ τὸ συμβεβηκός 36
λαμβάνει τὴν ὄντότητα ἐκ τοῦ ἰδίου ὑποκειμένου καὶ τῆς ἀμέσου αἰτίας, ὑφ' ἧς κτίζεται. Τὸ δὲ ὑποκείμενον τῆς λογικῆς ἐστὶν ἀληθές πρᾶγμα, δηλονότι αὐτὴ ἡ ψυχὴ, ἐν ἣ ἐστὶν ὡς ἐν ὑποκειμένῳ, καὶ ἡ ἀμεσος αἰτία αὐτῆς τῆς λογικῆς, ἔξ ἧς γίνεται ἐν αὐτῇ τῇ ψυχῇ, ἐστὶν ἀληθές πρᾶγμα, ὅσον τὸ συλλογίζεσθαι, ὅπερ ἐστὶν ἐνεργεῖα τις πραγματικῆ, ὡσπερ καὶ 40

τὸ αἰσθάνεσθαι, διότι ἐστὶν ἐνέργεια εἶδους πραγματικοῦ· καὶ διὰ τοῦτο ἐκείναι αἱ ἐνέργειαι ἐξ ὧν ἡ ἐπιστήμη ἀμέσως κτίζεται, εἰσὶν ἀληθινὰ πράγματα, ἐν κατηγορίᾳ ὄντα. Διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ ἡ λογικὴ ἀμέσως κτί-
 ζεται ὑπ' αὐτῶν, ἐστὶ ἀληθὲς πρᾶγμα ἐν κατηγορίᾳ ὄν· λαμβάνει μὲντοι
 5 τὸ ὄνομα καὶ παρωνόμασται ἀπὸ τοῦ ἰδίου ὑποκειμένου, εἰ καὶ μὴ τὴν
 πραγματικότητα. Καὶ διὰ τοῦτο λέγεται λογικὴ, ὡς περ τὸ ὑποκείμενον
 αὐτῆς ὄν ἐστὶ τοῦ λόγου.

Πρὸς τὸ τρίτον. Τοῦτο δεῖ νοεῖσθαι, οὐχ ὅτι διὰ τῆς λογικῆς δια-
 κρίνεται τὸ ἀληθὲς ἀπὸ τοῦ ψεύδους ἐν ἐκάστη ἐπιστήμῃ, ἀλλὰ κατὰ
 10 τοῦτο μόνον, ὅτι ἐν τῇ λογικῇ διορίζονται αἱ δευτέραι ἐπίνοιαι, κοιναὶ
 οὔσαι πάσαις ἐπιστήμασι κατ' ἐφαρμογὴν πρὸς πάντα τὸ εἰδικὰ ὄντα,
 περὶ ὧν εἰσὶν αἱ εἰδικαὶ ἐπιστήμαι. Ὅθεν ὁ ἔχων τὴν ἕξιν τῆς λογικῆς
 ἐν τῷ ἐφαρμόζειν τινὰς ἐπινοίας ταῖς ἄλλαις εἰδικαῖς ἐπιστήμασι βραδίως
 ἐπίσταται τί τὸ ἀληθὲς, καὶ τί τὸ ψεῦδος ἐν ἐκάστη εἰδικῇ ἐπιστήμῃ.
 f. 16^v | Ὅθεν ἡ λογικὴ ἐπιστήμη μόνη οὐκ ἀρκέσειεν ἂν πρὸς τὸ διακρίνειν τὸ
 ἀληθὲς ἀπὸ τοῦ ψεύδους ἐν τινὶ ἐπιστήμῃ εἰδικῇ εἰ μὴ μετὰ τινος εἰδικῆς
 ἐπιστήμης, ὡς περ γεωμετρίας ἢ ἀριθμητικῆς, διότι οὐκ ἂν ἔχοι τις ἐφαρ-
 μόζειν τὸ καθόλου τῷ μερικῷ, εἰ μὴ γινώσκοι ἑκάτερον· τὸ δὲ ἔχον τὴν
 εἰλικρινῆ λογικὴν οὐ γινώσκει τὰ μερικά, ἀλλ' ἐκ τῆς τοιαύτης ἐφαρ-
 20 μογῆς τῶν ἐπινοιῶν τῶν κοινῶν πρὸς τὰς εἰδικὰς ἐπιστήμας ἔχεται ἡ
 ἀλήθεια· καὶ διὰ τοῦτο κατὰ τὴν εἰλικρινῆ λογικὴν τὸ ἀληθὲς τοῦ ψεύδους
 οὐ διακρίνεται.

Πρὸς τὸ τέταρτον. Δεῖ νοεῖν, ὅτι ἡ λογικὴ θεωρεῖ τὸν τρόπον εἶπουν
 τὸ ὄργανον τοῦ ἐπίστασθαι, καὶ οὐκ ὀφείλεις νοεῖν, ὅτι θεωρεῖ τὸν λόγον,
 25 διότι ὁ λόγος ἐστὶν ὄργανον τῆς διδασκαλίας, ὡς φησιν ὁ Φιλόσοφος ἐν
 τῷ βιβλίῳ τῷ Περὶ αἰσθήσεως καὶ αἰσθητοῦ. Τότε πρὸς τὴν μεί-
 ζονα τοῦ ἐπιχειρήματος φημί, ὅτι ἀληθὲς ἐστὶν, εἰ θεωροῖη ἐκεῖνα ἡ
 ἐπιστήμη κατ' ἐκεῖνο ὅπερ ἐστὶν ἐν αὐτοῖς τοῦ λεκτικοῦ λόγου· εἰ δὲ μὴ
 οὕτω θεωροῖη, ἀλλὰ κατ' ἐκεῖνο ὅπερ ἐστὶν ἐν αὐτοῖς ἀπὸ τοῦ λόγου καὶ
 30 καθό εἰς τοῦ λόγου, ὡς προεῖρηται, ἀπευθυντικά, οὐ δεῖ τὴν τοιαύτην
 ἐπιστήμην εἶναι λεκτικὴν. Ἀλλὰ τὰ θεωρούμενα ἐν τῇ λογικῇ οὐ θεω-
 ροῦνται κατ' ἐκεῖνο ὅπερ ἐστὶ τοῦ λεκτικοῦ λόγου, μᾶλλον μὲν οὖν καθό
 εἰσὶν ἀπὸ τοῦ νοῦ καὶ τοῦ λόγου, καὶ καθό εἰσὶν ἀπευθυντικά τοῦ
 λόγου.

Leçon IV.

De l'objet de la logique.

ΑΝΑΓΝΩΣΙΣ ΤΕΤΑΡΤΗ.

Τί τὸ ὑποκείμενον τῆς λογικῆς.

Ζητεῖται ἔτι περὶ τοῦ ὑποκειμένου τῆς λογικῆς εἰ ὁ συλλογισμὸς ἔστιν ὑποκείμενον αὐτῆς. Καὶ πρῶτον δείκνυται ὅτι μή, διότι οὐδὲν ἐν καὶ τὸ αὐτὸ ἐστὶν ὑποκείμενον καὶ ὄργανον· ἀλλ' ὁ συλλογισμὸς ἐστὶν ὄργανον· ἄρα, καὶ τὰ λοιπὰ.

Ἔτι, οὐδὲν ἐν καὶ τὸ αὐτὸ ἐστὶν ὑποκείμενον τοῦ ὅλου καὶ τοῦ μέρους· ὁ δὲ συλλογισμὸς ἐστὶν ὑποκείμενον ἐν τῷ μέρει, διότι ἐστὶν ὑποκείμενον ἐν τῷ βιβλίῳ τῶν Προτέρων· ἄρα, καὶ τὰ λοιπὰ. Ἡ μείζων ἐστὶ φανερά, διότι τότε εἶπετο ἂν τὸ ὅλον καὶ τὸ μέρος ἐπίσης περιγραφῆσθαι, ὅπερ ἐστὶν ἀτοπον. Ἡ ἐλάττων γνώριμος.

Ἄλλὰ μὴν οὐδ' ὁ τοῦ ἐπίστασθαι τρόπος ἐστὶν ἐκεῖ ὑποκείμενον, διότι ἢ ὅλη καὶ τὸ τέλος οὐ συνεμπίπτουσιν, ὡς ἐν τῷ δευτέρῳ τῶν Φυσικῶν φ. 1¹ φαίνεται. Ὁ δὲ τοῦ ἐπίστασθαι τρόπος ἐστὶ τέλος ἐν τῇ λογικῇ· τοῦτο γάρ ἐστι τὸ σκοπούμενον τέλος ἐν τῇ λογικῇ, τὸ ἔχειν τινὰ τὸν τοῦ ἐπίστασθαι τρόπον ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπιστήμαις· ἄρα, καὶ τὰ λοιπὰ.

Ἄλλ' εἰς τὸναντίον εἰσὶ πάντες οἱ ἐξηγηταὶ καὶ Ἀλμπέρτος ἐναργῶς ἐν τῷ βιβλίῳ τῶν Προτέρων.

Ἐνιοὶ φασὶ πρὸς τοῦτο τὸ ζήτημα, ὅτι τὸ ὄν τοῦ λόγου ἐστὶ τῆς λογικῆς ὑποκείμενον· ἕτεροι τὸν συλλογισμὸν ὑποκείμενον εἶναι φασίν· ἄλλοι, τὸν τοῦ ἐπίστασθαι τρόπον. Ἄλλ' οὐκ ἐστὶ διαφορὰ ὅπως ἂν λέγοιτο, διότι πάντες οἱ τοῦ ἐπίστασθαι τρόποι εἰσὶν ὄντα τοῦ λόγου, καὶ τῶν ἄλλων ἐπιστημονικῶν τρόπων ἀρχαιότερος ἐστὶν ὁ συλλογισμὸς. Καὶ διὰ τοῦτο δύο φημί πρὸς τὸ ζήτημα· πρῶτον, ὅτι τὸ ὑποκείμενον ἐν τῇ λογικῇ τὸ κοινὸν τῇ κοινότητι τῆς κατηγορίας ἐστὶν ὄν τοῦ λόγου εἴτουν ἐπίνοια· δεύτεραι· ἀλλὰ τὸ ὑποκείμενον τὸ κοινὸν τῇ κοινότητι τῆς ἀποδόσεως ἐστὶν ὁ συλλογισμὸς.

Τὸ πρῶτον δείκνυται οὕτως. Τοῦτο ἐστὶν ὑποκείμενον κοινὸν ἐν τῇ λογικῇ τῇ κοινότητι τῆς κατηγορίας, ὅπερ δύναται κατηγορεῖσθαι κατὰ πάντων ἐκείνων, ἅπερ διορίζονται ἐν τῇ λογικῇ· τὸ δὲ ὄν τοῦ λόγου ἢ αἰ δεύτεραι ἐπίνοια· κοιναί εἰσι πρὸς πάντα τὰ διοριζόμενα ἐν τῇ λογικῇ, διότι τὰ διοριζόμενα ἐν τῇ λογικῇ εἰσὶν ἐπίνοιαὶ συγκεκριμένα τοῖς πράγμασιν, ὡς ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ Πορφυρίου διορίζεται περὶ τοῦ κατηγορικοῦ ὅπερ ἐστὶν ὄνομα ἐπίνοιας. Ἐν τῷ βιβλίῳ τῶν Κατηγοριῶν διορίζεται

3 Ἀνάγνωσις τετάρτη en marge AC, om B

περὶ τῶν κατηγοριῶν, καὶ ἡ κατηγορία ἐστὶν ἔνομα τῆς δευτέρας ἐπινοίας. Ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ Περὶ ἑρμηνείας διορίζεται περὶ τῆς ἀποφάνσεως· ἐν τῷ βιβλίῳ τῶν Προτέρων, περὶ τοῦ συλλογισμοῦ ἀπλῶς· καὶ οὕτως ἐπαγωγικῶς ἐν πᾶσι τοῖς βιβλίοις τοῖς λογικοῖς. Οὕτω τοίνυν φαίνεται, ὅτι αἱ δευτέραι ἐπινοίαι εἰσὶ κοιναὶ πρὸς πάντα τὰ διοριζόμενα ἐν τῇ λογικῇ, διὰ τῆς κατηγορίας τῆς καθ' αὐτό, εἰ καὶ μὴ εἰσὶ κοινὰ πρὸς τὰ διοριζόμενα ἐκεῖ κατὰ συμβεβηκός, διότι ἐν τῇ λογικῇ καὶ περὶ τῶν
 17^v πραγματικῶν | ὄντων διαλαμβάνεται κατὰ συμβεβηκός, ὡς ἂν ἐπ' αὐτῶν θεμελιεῖντο αἱ δευτέραι ἐπινοίαι.

10 Τὸ δεύτερον δείκνυται οὕτως. Ἐκεῖνο ἐστὶν ὑποκείμενον ἐν τῇ ἐπιστήμῃ κοινὸν κατὰ ἀπόδοσιν, περὶ οὗ προϋποτίθεται τὸ τί ἐστὶ καὶ τὸ ὅτι ἐστὶ καὶ πρὸς ὃ πάντα τὰ διοριζόμενα ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ἔχουσιν ἀπόδοσιν· περὶ δὲ τοῦ συλλογισμοῦ προϋποτίθεται τὸ τί καὶ τὸ ὅτι ἐν τῇ λογικῇ, καὶ πάντα τὰ ἐκεῖ διοριζόμενα ἔχουσι πρὸς αὐτὸν ἀπόδοσιν,
 15 ἐπεὶ διορίζεται ἐκεῖ περὶ τοῦ συλλογισμοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ μερῶν τῶν τε ὀλικῶν καὶ τῶν τοῦ ὑποκειμένου, ὡς εἴρηται, καὶ πάντα ἐκεῖνα ἔχουσιν ἀπόδοσιν πρὸς τὸν συλλογισμόν, ὡσπερ ὁ σοφιστικὸς λογισμὸς ἐξετάζεται ἐκεῖ, καθόσον ἔχει φαντασίαν καὶ ὁμοιότητα τοῦ διαλεκτικοῦ συλλογισμοῦ· εἶτι διαλαμβάνεται περὶ τῶν παθῶν τοῦ συλλογισμοῦ, ὡσπερ τὸ
 20 ἔχειν τρεῖς ὄρους, τὸ εἶναι ἐν τινὶ τῶν τριῶν σχημάτων· καὶ οὕτως ὅπερ ἂν διοριζοίτο ἐν τῇ λογικῇ, ἢ συλλογισμὸς ἐστὶν, ἢ ἀπόδοσιν ἔχει πρὸς τὸν συλλογισμόν ἢ ὡς μέρος, ἢ ὡς μέρος, ἢ ὡς ἀποτέλεσμα αὐτοῦ. Τὸ ὑποκείμενον ἄρα τῆς λογικῆς τὸ κοινὸν τῇ κοινότητι τῆς ἀποδόσεως ἐστὶν ὁ συλλογισμὸς.

25 Πρὸς τὸ πρῶτον, ἀληθὴς ἐστὶν ἡ μείζων, ἐὰν τῷ αὐτῷ τρόπῳ θεωρηθῆται. Πρὸς δὲ τὴν ἐλάττω λέγω, ὅτι ὁ συλλογισμὸς ὁ μερικὸς ἐστὶν ὄργανον· ἀλλ' ὁ συλλογισμὸς ὁ ἐν τῷ κοινῷ θεωρούμενος κατὰ πάντα τρόπον ὑπάρξεως ὄν ἔχει ἐν ἑαυτῷ καὶ τοῖς ἰδίῳις μέρεσιν, εἴτε τοῖς ὀλικοῖς, εἴτε τοῖς τοῦ ὑποκειμένου, καὶ ὅλως ἐν τοῖς ἔχουσιν ἀπόδοσιν πρὸς αὐτόν,
 30 οὕτως ἐστὶν ὑποκείμενον ἐν τῇ λογικῇ· ἄρα, καὶ τὰ λοιπά.

Πρὸς τὸ δεύτερον, ἀληθὴς ἐστὶν ἡ μείζων, ἐὰν τῷ αὐτῷ τρόπῳ θεωρηθῆται. Πρὸς δὲ τὴν ἐλάττω λέγω, ὅτι, ὡς φησὶν Ἀλμπέρτος ἐν τῷ βιβλίῳ τῶν Προτέρων, ὁ συλλογισμὸς ἄλλως ἐστὶν ὑποκείμενον ἐν ὅλῃ τῇ λογικῇ καὶ ἐν τῷ βιβλίῳ τῶν Προτέρων· ἀπλῶς γὰρ καὶ ἀπολελυμένως
 35 θεωρούμενος κατὰ πάντα τρόπον ὑπάρξεως, ἐστὶν ὑποκείμενον ἐν ὅλῃ τῇ λογικῇ· ὅσον δὲ πρὸς τὴν ὕλην αὐτοῦ καὶ τὸ εἶδος, καθ' αὐτόν καὶ ἀπολελυμένως ἐστὶν ὑποκείμενον ἐν τῷ βιβλίῳ τῶν Προτέρων. Ὅθεν ὁ συλλογισμὸς καθόλου λέγεται εἶναι ὑποκείμενον ἐν ὅλῃ τῇ λογικῇ.

καθ' αὐτὸν δὲ καὶ ἀπολελυμένως, ἐστὶν ὑποκαείμενον ἐν τῷ βιβλίῳ τῶν Προτέρων.

Πρὸς τὸ τρίτον, ἐν ᾧ ἐλέγετο, ὅτι | αὐτὸ τοῦ ἐπίστασθαι τρόπος f. 18 ἐστὶν ὑποκαείμενον ἐν τῇ λογικῇ διὰ τὸ τὴν ὕλην καὶ τὸ τέλος μὴ συνεμπίπτειν, διακρίνω περὶ τῆς ὕλης, διότι ὕλη τίς ἐστὶν ἐξ ἧς, καὶ ὕλη τίς ἐστὶ περὶ ἧν. Περὶ γοῦν τῆς ὕλης ἐξ ἧς, ἀληθές ἐστὶν ὅτι οὐ συνεμπίπτει μετὰ τοῦ τέλους· περὶ δὲ τῆς ὕλης περὶ ἧν, οὐκ ἀνάγκη. Οὕτω δὲ ὁ ἐπιστημονικὸς τρόπος ὑποκαείμενον ἐστὶν ἐν τῇ λογικῇ. Ἡ δὲ δύναμις λέγειν· συγχωρῶ τῇ μεῖζονι· ὅτι δὲ ὁ ἐπιστημονικὸς τρόπος ἐστὶ τέλος ἐν τῇ λογικῇ, τοῦτο λέγω εἶναι ψεῦδος· ἡ γὰρ γινῶσις τοῦ ἐπιστημονικοῦ τρόπου ταύτης ἐστὶ τὸ τέλος, αὐτὸς δὲ ὁ ἐπιστημονικὸς τρόπος ὁ γινωσκόμενος ἐστὶν ὑποκαείμενον.

Σημείωσαι. Κατὰ δὲ ἄλλους ὑποκαείμενον τῆς λογικῆς κοινῶς ἐστὶν ὁ λόγος ὁ τεταγμένος πρὸς τὴν γινῶσιν τοῦ ἀληθοῦς, καὶ ἡ τάξις αὕτη λαμβάνεται ἀναλογικῶς. Οὗτοι δὲ διαίρουσι τὴν ἐπιστήμην κατὰ τὸ πραγμα- 15 ματικὸν καὶ λογικόν· ὡς γὰρ φησὶν ὁ Τούλλιος ἐν τῇ Δευτέρᾳ ῥητορικῇ, ὅτι ἡ σοφία χωρὶς τῆς λεκτικῆς ἐστὶ μάχαιρα ἐν χειρὶ παραλυτικοῦ, καὶ ἡ εὐγλωττία χωρὶς σοφίας ἐστὶ μάχαιρα ἐν χειρὶ μαινομένου, καὶ διὰ τοῦτο οὐ δεῖ μόνον ἐπιστήμας ἔχειν πραγματικὰς πρὸς τὴν σοφίαν τεταγμένας, ἀλλὰ καὶ ἐπιστήμας λογικὰς εἶπουν λεκτικὰς πρὸς τὴν εὐτακτον ὁμιλίαν· 20 αὖς δὲ λογικὰς ἐπιστήμας καὶ διακρίνουσι κατὰ τὴν διάκρισιν τοῦ λόγου διαφόρως λαμβάνεσθαι δυναμένου· ἐν γὰρ τῷ λόγῳ τρία εἰσὶν· ἡ οὐσία τοῦ λόγου, ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ἀγαθότης εἶπουν ἡ εὐπρέπεια· τῷ μὲν οὖν πρώτῳ τρόπῳ περὶ τοῦ λόγου ἐστὶν ἡ γραμματικὴ· τῷ δευτέρῳ, ἡ λογικὴ· τῷ δὲ τρίτῳ, ἡ ῥητορικὴ. Καὶ ἄλλως δὲ διαίρουσιν οἱ αὐτοὶ οὗτοι, λέγοντες 25 τὰς τοῦ λόγου ιδιότητας τὰς μὲν λαμβάνεσθαι ἀπὸ τοῦ μέρους τῆς φωνῆς εἶπουν τοῦ σημανομένου γενικῶς, καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ ἐστὶν ἡ γραμματικὴ· τινὰς δὲ, ἀπὸ τοῦ μέρους τῆς εἰδικῆς σημασίας ἐν τῇ συμπλοκῇ θατέρου πρὸς θατέρον, ὅτε σημαίνεται ἀλήθεια ἢ ψεῦδος, καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ ἐστὶν ἡ λογικὴ· τινὰς δὲ λαμβάνεσθαι ἀπὸ τοῦ σημανομένου τοῦ λόγου 30 ὅσον πρὸς ἡμᾶς, αἱ εἰσὶν αἱ πειστικαὶ μέθοδοι, καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ ἐστὶν ἡ ῥητορικὴ.

Πότερον θεωρητικὴ ἐστὶν, ἢ πρακτικὴ.

| Ἔστι δὲ καὶ τρόπον μὲν τινα θεωρητικὴ ἢ λογικὴ, τρόπον δὲ τινα f. 18^v πρακτικὴ. Καθὸ μὲν γὰρ δι' αὐτῆς ἀποδείκνυμεν τὰ πάθη τοῦ συλλογισμοῦ 35 ὡς ἰδίου ταύτης ὑποκειμένου καὶ εἶτι τὰ πάθη τῶν αὐτοῦ μερῶν, ἐστὶ θεωρητικὴ· εἰ δὲ θεωροῖντο καθὸ τάττεται πρὸς τὰς ἄλλας ἐπιστήμας,

13 Σημείωσαι om BC τοὺς avant ἄλλους add B, biffé dans C